

SIGADE TÕURAAMATU PIDAMINE

K. Eilart

Tõusigade põlvnemise ja jõudluse kohta annavad andmeid sigade tõuraamatud. Ajalooliselt võime sigade tõuraamatusse võtmisel eristada kolme ajajärku.

1. periood – 1923...1945. Sel ajal võttis tõuraamatusse sigu Eesti Seakasvatajate Selts. Sellel perioodil on trükkis avaldatud Suure Valge Inglise ja Parandatud Maatõugu Sigade Tõuraamatu 4 köidet (tabel 1).

Tabel 1. Suure Valge Inglise ja Parandatud Maatõugu Sigade Tõuraamatusse märgitud sead

Tõuraamatu kõide	Ilmumise aasta	Sigade tõuraamatu number		Märkimise aastad
		kuldid	emised	
I	1931 A	1–451	2–450	1924–1930
	B	1–55	2–56	
II	1935 A	453–961	452–834	1931–1935
	B	57–391	58–322	
III	1939 A	963–1655	836–1282	1935–1939
	B	393–879	324–574	
IV	1942 A	1657–1989	1284–1590	1939–1941
	B	881–1203	576–916	

A. Suurt valget inglise tõugu sead; B. Parandatud maatõugu tõusead.

Eesti Seakasvatajate Selts (ESS) asutati 1. märtsil 1923. aastal ja tema ülesandeks oli sigade tõuaretuse korraldamine. Samal aastal alustati sigade jõudluskontrolliga. Seltsi tegevuse algaastatel oli Eestis seakasvatus korraldamata ja mahajäänud ning isegi siseturu lihavajadust ei suudetud rahuldada. Samal ajal olid Inglismaa turul peekoni hinnad väga soodsad. Eesti Seakasvatajate Seltsi asutajaks ja põhikirja väljatöötajaks olid Johannes Hansen ja Theodor Pool ning juhatusse valiti peale nimetatute ka O. Pärlin. Esimese instrktorina astus ESS-i teenistusse J. Otlot ja eriteadlasena J. Velitar. Kuremaa Seakasvatuse Katse- ja Kontrolljaama asutamisega 1931. a. mais (juh. L. Voltri) ning sigade massilise jõudluskontrolli teostamisega sigade sugulavades ja kuldijaamades pandi alus Eestis seakasvatuse teaduslikule uurimistööle ja jõudluskontrollile.

ESS-i nõukogu otsusega kanti tõuraamatusse ainult kuldijaamade ja sugulavade puhtaverelised sead. Tõuraamatusse võtmisel hindas konsulent või komisjon sea eksterjöõri 50-punktilises süsteemis ja sugulava väärtust. Põllutöominister kinnitas 1934. aastal sigade tõuraamatu pidamise määruse, mille alusel peetud tõuraamat sisaldab andmeid iga üksiku sea põlvnemise ja välimiku kohta võrdlemise üksikasjalikult, kuid ei näita tõuraamatusse võetud sigade arenemise näitajaid ja vähe on andmeid sigade jõudluse kohta. 1937. a. andmetel oli sugulavade (19 suure valge inglise ja 10 parandatud maatõugu) emiste viljakus 11,0 põrsast pesakonnas, kusjuures alla 10 põrsaga pesakondi oli ainult 5,4%. Kuldijaamades (408 suure valge inglise ja 227 parandatud maatõugu) oli ühe kuldi kohta paarituse keskmiselt 46...47. Seatüüp oli tublisti paranenud, nii et Eestil polnud enam raske toota head peekonit. 88% sugulavatest võis pidada täiesti haigusvabadeks.

Mõnevõrra erinev on olnud eesti maasea areng ja jõudluskontroll. Esimesed kohaliku maasea uurimused algasid 1925. a. Saaremaal ja Lääne-Eesti rannikupiirkonnas. Sead olid hästi vastupidavad ja võrdlemise suure viljakusega. Taanist imporditud maaseaga ristamisel paranesid kohaliku maasea nuuma- ja lihaomadused ning alates 1928. aastast nimetati neid ristandeid eesti parandatud maatõugu sigadeks. 1940. aastal kasvatati eesti parandatud maatõugu sigu 19 sugulavas ja töötas 240 kuldijaama, kus ühe kuldiga paaritati aastas kuni 55 emist.

Sigu võeti Eestis tõuraamatusse kuni 1947. aastani endiste juhendite järgi. Teise maailmasõja ajal 44,9% emistest hävis. 1947. aastani võeti tõuraamatusse neid tunnustatud tõusigu, kes põlvnesid tõuraamatusse võetud täisverelistest vanemaist või olid välismaal vastavasse tõuraamatusse võetud ja kandsid kõrvanumbrit, mis oli üles märgitud sigade raamatusse ja mille järgi võis leida sea sünniaja ja vanemad ning teisi vajalikke andmeid. Põrsa müügi puhul anti põrsale kaasa põrsatunnistus, mille oli välja kirjutanud sugulava omanik.

2. periood – 1946...1992. Alates 1946. a. kuni sigade riiklike tõulavade moodustamiseni pidas sigade riiklikku tõuraamatut Riiklik Tõuaretuse Inspeksioon, mis asus põllumajandusministeeriumi juures. Rajooni tõuraamatuid pidasid maakondade täitevkomiteede põllumajanduse osakonnad. NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruse alusel moodustati 1948. aastal Suurt Valget Tõugu Sigade Riiklik Tõulava, kelle töötajad võtsid suurt valget tõugu sigu tõuraamatusse ja avaldasid trükkis 18 tõuraamatu köidet (tabel 2).

Tabel 2. Suurt Valget Tõugu Sigade Riikliku Tõuraamatusse märgitud sead

Ilumise aasta	Kõide	Tõuraamatu number		Kokku		Märkimise aastad
		kultidel	emistel	kulte	emiseid	
1955	I	1991–2307	1592–2072	72	128	1941–1952
1959	II	2309–2553	2074–3460	123	694	1953–1958
1961	III	2555–2625	3462–4486	36	513	1959–1960
1964	IV	2627–2821	4488–6276	98	895	1961–1963
1967	V	2823–3173	6278–8676	176	1200	1964–1965
1969	VI	3175–3615	8678–12190	221	1757	1966–01.09.1968
1971	VII	3617–4183	12192–15556	284	1683	01.09.1968–1969
1973	VIII	4185–4575	15558–18178	196	1311	1970
1974	IX	4577–5029	18180–21926	227	1874	1971
1975	X	5031–5669	21928–26686	320	2380	1972
1975	XI	5671–6487	26688–31618	409	2466	1973
1977	XII	6489–7311	31620–36994	412	2688	1974
1978	XIII	7313–8183	36996–42722	436	2864	1975
1984	XIV	8185–9989	42724–54116	903	5697	1976–1977
1981	XV	9991	54118–59914	1	2899	1978
1985	XVI	9993–10029	59916–66876	19	3481	1979
1986	XVII	10031–10103	66878–73802	37	3463	1980
1990	XVIII	10105–10143	73804–80962	20	3580	1981
KOKKU		X	X	3990	39573	X

Et NSV Liidus oli kõigis vabariikides ühesugune sigade tõuraamatu määrustik, ühesugused nõuded ja blankettide vormid, siis võeti need ka meil aluseks sigade tõuraamatusse võtmisel ja muude tõuaretustööde korraldavate juhendite väljatöötamisel. Sigu hinnati ehk boniteeriti nende välimiku, arenemise, konstitutsiooni, pärilikkuse ja jõudlusomaduste järgi. Suur valge tõug sai tõumärgiks ЭСА. 1972. aastast rakendati tõusigade hindamisel ka kontrollnuuma tulemustel arvestatud komplekshindamist ehk selektsiooniindeksit, kus lihajõudlus (60 punkti) oli enam tähtsustatud kui nuumajõudlus (40 punkti).

1976. aastast võeti kasutusele uus sigade boniteerimise juhend, kuhu oli sisse võetud noorsigade omajõudluse hindamine. 90...110 kg elusmassi juures mõõdeti pekিপaksus ja varavalmivus ning nivelleeriti need 100 kg elusmassi juurde. Eestisse osteti kaks ultraheliaparaati Krautkrämer USM-2 ja esimesed 1000 tõunoorsiga hinnati omajõudluse järgi 1979. a. sügisel. Et suure valge tõulava töötajad tegelesid intensiivselt kultide hindamisega, sai võimalikuks 1981. a. aprobeerida suure valge tõu Eesti tõusisese tüübina Go, Saluut, Nutt ja Nikola kuldiliinid üldnimetusega ЭКБ-1 (eesti suur valge 1). Pidevalt laienes noorsigade omajõudluse hindamise meetod, mistarvis hakati Eestis valmistama ultraheliaparaate Sonic-test KM-3A ja igas tõufarmis mõõdeti oma sead. Farmisiseselt olid andmed võrreldavad, kuid regioonis tervikuna mitte. Nii hinnati omajõudluse järgi 1982. aastal üle 10 000 noorsea ja 1989. a üle 19 000 noorsea.

1983. aastal muudeti kontrollnuuma meetodikat, kontrollperioodiks võeti 30...100 kg (endine 25...95 kg), kontrollile võetavate noorsigade vastuvõtutingimusi muudeti rangemaks ja tõsteti ratsiooni proteiinisisaldust.

Et meil oli välja kujunenud suure valge tõu sisene väga heade jõudlusnäitajatega tüüp ning vabariigis töötas kindel seakasvatuse süsteem ja tõuaretusorganisatsioon, toimus 1984. a. Eestis esmakordselt üleliiduline suur valget tõugu sigade tõuaretuse nõukogu istung.

Viimane suur valget tõugu sigade riiklik tõuraamat trükiti 1990. a., sinna olid kantud tõusigade andmed 1981. aastani. Selle ajalise intervalli tingis sigade jõudluskontrolli andmete edastamine jõudluskontrollikeskusesse ja edaspidi ei tekkinud vajadust teha kulutusi tõuraamatute trükkimisele.

1951. aastal moodustati Eesti Lontkõrvalist Tõugu Sigade Riiklik Tõulava, kes avaldas trükkis ühe kõite tõuraamatut. Kui 1961. aastal NSV Liidu Põllumajanduse Ministeriumi seatõu aprobeerimise komisjon kinnitas eesti lontkõrvalist tõugu sigade tõurühma eesti peekonitõuks, muudeti ka tõulava nimetus Eesti Peekonitõugu Sigade Riiklikus Tõulavaks, kelle töötajad avaldasid trükkis 14 kõidet tõuraamatut (tabel 3).

Eesti Lontkõrvalist Tõugu Sigade Riikliku Tõulava tegevus laienes Eestis kõikjale, kus kasvatati lontkõrvalisi sigu. Aretuses sooviti saada tootmistüübina peekonitüüp, kus rõhuasetus oleks pandud lihakeha pikkusele ja lihasusele. Eesti peekoni tõus oli 58 500 tõusiga, 8 kuldiliini ja 19 emiseperekonda. Et oli saadud silmapaistvate nuuma- ja lihaomadustega seatõug, korraldati 1963. a. NSV Liidu PM Teaduse ja Tehnika Nõukogus spetsiaalne konverents eesti peekoni tõugu sigade aretusest, kus anti kõrge hinnang seakasvatavate tööle ja märgiti, et Eesti NSV-s on välja kujundatud kindel seakasvatuse süsteem. Konverentsi otsus kohustas teisi vabariike õppima tundma Eesti seakasvatavate töökogemusi ning meid kohustati kasvatama ja müüma teistele vabariikidele kuni 12 000 tõusiga aastas.

Tabel 3. Eesti Peekoni Tõugu Sigade Riikliku Tõuraamatusse märgitud sead

Ilumise aasta	Kõide*)	Sigade tõuraamatu number		Kokku		Märkimise aasta
		kultidel	emistel	kulte	emiseid	
1960	I	1205–1453	918–1808	125	446	1950–1958
1963	II	1455–1729	1810–3198	138	495	1958–1961
1964	III	1731–1891	3200–4274	81	538	1961–1962
1965	IV	1893–2283	4276–7168	196	1447	1962–1964
1968	V	2285–2675	7170–9246	195	1039	1964–1966
1970	VI	2677–3341	9248–12880	333	1817	1966–1968
1972	VII	3343–4045	12882–16804	352	1962	1969–1970
1974	VIII	4047–4853	16806–21744	404	2470	1971–1972
1977	IX	4855–5765	21746–26746	456	2501	1973–1974
1979	X	5767–6677	26748–33156	456	3205	1975–1976
1981	XI	6676–6797	33158–37628	60	2236	1977–1979
1984	XII	6799–6885	37630–42618	44	2495	1979–1981
1986	XIII	6887–7643	42620–51052	379	4217	1982–1984
1988	XIV	7645–8645	51054–56920	501	2934	1985–1987
1990	XV	8647–9141	56922–63352	248	3216	1987–1988
KOKKU		X	X	3968	31018	X

*) I kõide Eesti Lontkõrvalist Tõugu Sigade Riiklik Tõuraamat
II...XV kõide Eesti Peekoni Tõugu Sigade Riiklik Tõuraamat

Eesti peekoni tõugu sigu demonstreeriti pidevalt Moskva näitustel ning Saksamaal Leipzigi messil, kust saadi suur kuldmedal ja I järgu diplom. See hoogustas tõusigade müüki Euroopa maadesse. 1967...1969. a. eksporditi eesti peekoni tõugu sigu Ungarisse (581 siga) ja Saksamaale (134 siga) ning naabervabariikidesse müüdi igal aastal 5000...7000 tõusiga.

Trükis avaldatud viimasesse tõuraamatusse on märgitud 1988. a. kuldid, hiljem pole tõuraamatuid trükitud.

3. periood – 1992... Likvideeriti riiklikud tõulavad ja moodustati aretusühistud ning sigade jõudlusarvestust hakati mõlema tõu kohta pidama Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Keskuses (PRIK). Kuni 1994. a. võeti tõuraamatusse sead käskkirjaliselt ja alates 1994. a. on kasutusel elektrooniline tõuraamat. Eraldi trükisena tõuraamatut sigadele ei väljastata ja kogu andmetöötlus toimub 1998. aastast personaalarvutites. Karjadest kogutakse andmed db-Planeri programmi kaudu, töödeldakse PRIK-is ja aretusväärtused arvutatakse BLUP-meetodil. Igal ajajärgul rakendati sellele perioodile omaseid sigade jõudluskontrolli meetodeid, määrusi ja juhiseid.